

Det gir en beklemmende følelse å krøke seg inn i korridoren
i Hitlers krigshovedkvarter Wolfsschanze. Bunkerer hvor Der Führer tilbragte

Rp
1/2. 1999

nesten 900 dager,
og hvor han overlevde
bombeattentatet
20. juli 1944.

Wolfsschanze

— ET ISGUF S FRA TYRANNIET

118306

AASMUND WILLERSRUD
Gierloz

Som en dyster ruinborg i skogen stiger Wolfsschanze frem av frostrøyken når du kommer landeveien fra Ketrzyn i det nordøstlige Polen, eller Rastenburg som byen het da dette landskapet omkring de masureiske sjøer var del av tysk Øst-Preussen. Her, og ikke i Berlin, lå det egentlige maktsenteret i Det tredje rike så lenge Hitler oppholdt seg i sin hemmelige bunkerby, og det var store deler av den annen verdenskrig.

Bygningsarbeidene begynte i 1931, slik at kommandosenteret var operativt ved angrepet på Sovjetunionen i juni samme år. Her fulgte Hitler seg vel, nær Østfronten, men likevel usårbar bak vide minefelter og vegger av fem meter tykk stålbetong. Under tette kamuflerte midt i skogen, mellom små store sjøer og ufermkommelige myrer skulle Wolfsschanze være hemmelig, akkurat som dekknavnet «Wolf». Hitler selv brukte som ung aktivist.

Midt på den tomme parkeringsplassen står Rostislav Grygorczyk hutrende alene og speider forgjeves etter turister som for noen få zloty vil guides gjennom parken av kolossale betongruiner. På en sprekald februarettermiddag kommer ingen skuelystne, og det er heller ingen som har sjekket inn i hotellet, som er innredet i den gamle SS-barakken som er forblitt intakt. For en rimelig pris kan hvem som helst overnatte værelsene hvor Hitlers livvakter holdt til, riktignok bygget om til hyggelige hotellværelser – i den grad begrepet er forenlig med disse uhyrlige omgivelser.

Minne om en helt

I sesongen er det stor pågang. I fjor hø var det over 300 000 besøkende, halvdelen av dem tyskere, resten for det meste polakker og russere.

Tyskerne sier de kommer for å oppleve åstedet for grev Claus von Stauffenbergs modige anslag mot tyranniet i 1944. De som måtte ha andre motiver, tier vel om det. Polakker kommer fordi de er nysgjerrige på å gå opp sporene etter nazi-uhæret på nært hold.

Her rører guiden ved en ulik historieoppfatning som har gjort seg gjeldende mellom tyskere og polakker. Under kommunisttiden var Stauffenberg-attentatet lite omtalt i Polen, og slett ikke som utslag av en ekte, gryende opposisjon innen Hitler-regimet. I 1989, skriver den tyske ukeavisen Die Zeit, da forbundskansler Helmut Kohl og Polens første demokratiske statsminister Tadeusz Mazowiecki tok initiativet til minneplaketten her på åstedet, varte tautrekningen om teksten flere år. Polakkene øns-

ket ikke formuleringer som kunne sidestille dette enslige utslag av tysk motstand med den samlede polske nasjons kamp mot nazistyrket.

Av barakken som inneholdt det berømte Situasjons-rommet, der en offiser uforvarende flyttet vekk Stauffenbergs etterlatte veske med bomben, og dermed reddet Hitlers liv, er bare grunnmuren tilbake. Flystripen hvor attentatmannen tok av i den tro at føreren var død, er i dag et hvitrimet jorde.

Innerste sperrekrets

Først 50 meter videre innover i skogen går «ulveskansen»s kolossale dimensjoner opp for en besøkende i all sin gru. Som en fallen pyramide ligger Martin Bormanns personlige bunker bak trestammene, grønn og brun, kamuflert med en blanding av mose, gress og sement som ble påført alle bygningene av frykt for luftangrep. Hitlers personlige sekretær var en av de mektigste menn i den indre krets om Der Führer.

Derfor er det bare få skritt videre til selve førerbunker, stadig høy og skremmende, trass i en ladning på åtte tonn TNT, som ifølge vår polske omviser ble brukt på denne kolossen alene, da nazistene ødela Wolfsschanze før sovjetstyrkenes fremrykning i januar 1945.

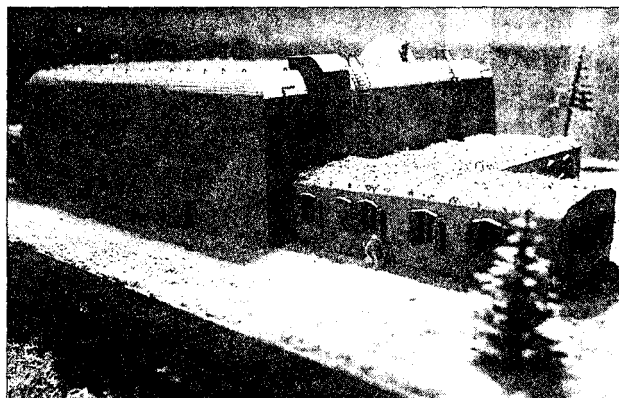
Eksplisjonen var så kraftige at isen ble brutt på alle sjøer i mils omkrets, forteller Grygorczyk. Men stålbetongen var enda sterkere, slik at deler av alle bunkerne står, og forblir antagelig et evig, håndfast minne om det stormannsgale uhyre som nazi-regimet var.

Gjester og koryféer

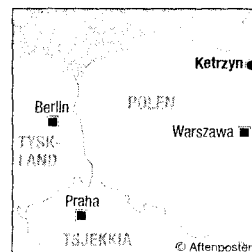
Knappt noe annet sted i Europa anskueliggjøres dette sterkere enn her i det østlige Polen, nær det som i neste måned blir NATOs nye østgrense, mot den russiske enklaven Kaliningrad. For her ligger bunkerne deres samlet på ett brett; Hitlers, Bormanns, Görings, Jodis, Keitls, Todts og Speers. I gjestebunker innkvarterte føreren prominente allierte og besøkende som Italias fascistleder Mussolini, admiral Miklos Horthy fra Ungarn, general Mannerheim fra Finland, ministerpresident Jozef Tiso fra Slovakia, tsar Boris fra Bulgaria og marsjall Antonescu fra Romania.

I distriktet omkring Görllitz var det organisert kvarter for andre nazi-koryféer som Himmler og Goebbels. Wolfsschanze var en hel by med en stab på 2100 personer, to flystriper og egen jernbanestasjon. Tvangsarbeidere fra mange land, blant dem Norge, ble satt inn for å bygge veier og jernbaner, skriver lokalhistorikeren Stanislaw Sieminski. Nordmennene var forlagt i en egen leir ved landsbyen Partsch, heter det.

Fører-bunker er sunket delvis sammen etter sprengningen, men ikke mer enn at en av inngangene

Advarsler. Nazistene forsøkte å sprengre Hitlers bunker for de sovjetiske styrkene rykket frem i januar 1945. Men åtte tonn TNT var ikke nok til å knuse betongkolossen. I dag advares besøkende mot å gå inn i bunker, som også er bygd opp som modell.

er lett tilgjengelig. Du går rett inn, opp trinnene Hitler selv må ha gått utallige ganger, og inn i den trange korridoren som fører til det innerste av bunker der føreren hadde både kontorer og oppholdsrom. I halvmørket gir det en beklemmende følelse, omtrent som å stige inn i en katakombe med tonnevis av sten over hodet. Akkurat slik opplevde Albert Speer det øyensynlig også. Hitlers byggmester skrev i sine memoarer at det virket som å tre inn i et gammelt egyptisk gravkammer.

Sinnsforvirret

«Her inne levde, arbeidet og sov Adolf Hitler. Det virket som om de fem meter tykke betongveggene skilte ham, også i overført betydning, fra utenverdenen og sperret ham inne i hans eget vanvidd», skrev Speer. Det var også i arbeidsrommet her inne at føreren, mot slutten av krigen, samlet sine nær-

meste om natten for å drikke te og høre på hans timelange monologer, som ble mer og mer sinnsforvirrede etter hvert som krigslykken vendte seg mot det tyske rike. Martin Bormanns adjutant hadde ordre om å notere ned hvert ord, og referatene ble utgitt i Tyskland i 1980.

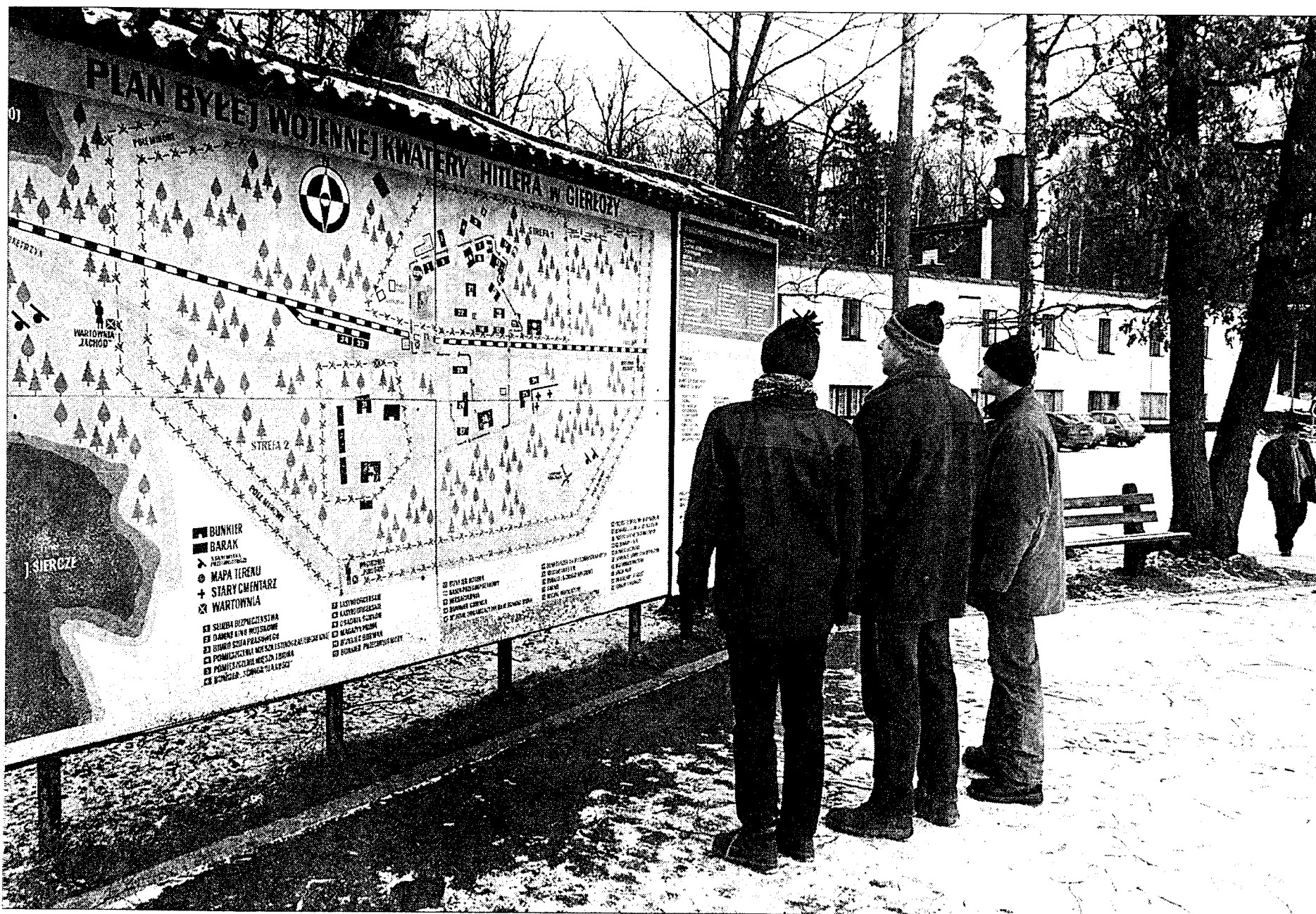
Polen blir neppe noengang kvitt betongkolossene som ruinene av Wolfsschanze utgjør, og ønsker det vel heller ikke. Et polsk-østerriksk firma har leiet området av staten, og tjener penger på turisttrafikken, salg av brosjyrer, øl og pølser. Området helt i nordøst er et av de karigste i landet, og trenger sårt til slike inntekstkilder. Man behøver ikke ha noen skrupler for å tjene penger på Hitler-minner, mener Yaroslav Zaszecki, som også viser besøkende rundt i området. De aller fleste som deltar i mine grupper, ser på restene av Wolfsschanze som ordinære, men spennende turistattraksjoner, forsikrer han.

Adolf Hitler. Overlevde Stauffenbergs modige attentat.

Attentatet mot Hitler

Grev Claus von Stauffenberg (1907-1944), tysk offiser som vant stort ry i kampene i Polen og Frankrike. Ved Østfronten mistet han troen på nazismen. Han ble såret i Nord-Afrika, og begynte å planlegge attentatet mot Adolf Hitler. Stauffenberg plasserte selv bomben i barakken 20. juli. I den tro at Hitler var blitt drept, fløy han umiddelbart til Berlin. Stauffenberg og hans medsamsvorne i nazistenes overkommando ble straks angitt, stilt for standrett og skutt samme aften.

Tusen dager. Adolf Hitler oppholdt seg i tusen dager i Wolfsschanze i løpet av den annen verdenskrig. Da fungerte den enorme bunkerbyen som det egentlige maktsentrum i Det tredje riket. Kasernene i bakgrunnen er i dag hotell.